

dve pesme

đoko stojičić

PUTUJUĆI SVOJ PUT OSVETLJAVAJ

Putujući svoj put osvetljavaj
I neznanu biljku probudi u mraku,
U nejasnim dobrodošlicama ne spavaj
Tu su zastale dve zveri u raskoraku.

Putovanje je vedrina istine i prejaka čar.
Tako ćeš zaobići kamenolom nikakvih dana,
Jedan neviđeni svet ćeš dobiti na dar,
Ozariće te muzika u bunilu jave iskovana.

Kreni tad dalje. Čekaju novi i novi vidici,
Velika zborišta vetrova gde sleću ptice okomice
I bistru svetlost mute zverinji kruci.
Put svoj osvetli, u vihor zaumnji usmeri lice.

U PRAZKOM JE SMRTONOSNOG CVETA KUĆA

U praznom je smrtonosnog cveta kuća,
I plod njegov. Vapi za novim plenom.
Odakle će banuti konjica svanuća
I gde biti bitka pod zastavom razvijenom?

Olujo! Razbudi! Kapije otvori gluvih čula!
Pred nama se širi raskoš neizvesnog
I sjaj novih doba. Klonulost, nemoć, rasula
Nek zaspu u senci dana, muklog i tesnog.

Uvek će se sudarati neke nužnosti i neke slobode.
O, ptice, vinuta nad svetom, nemi se govor daleko čuje,
Novi svet počinje u putniku koji u bespuće smelo ode
I u misli britkoj što sebe uništi i novu misao odneguje.

neki aspekti razmatranja interesa i njihovog ostvarivanja

dragoslav neškov

»U stvarnosti«, pisao je Marks, »posebni interes je već sam po sebi društveno uslovljen interes i može biti ostvaren samo u uslovima koje društvo pruža i uz pomoć sredstava društvom stvorenih, tj. on je vezan s proizvodnjom tih uslova i sredstava. To je interes privatnih individua; ali njegov sadržaj kao i oblik i sredstva ostvarivanja, određeni su društvenim uslovima nezavisno od individua...«¹

(1) Pitanje društvenih interesa u političkoj teoriji i socijalnoj praksi njihovog ostvarivanja, jedno je od onih koje je neprestano »na dnevnom redu«. Interes da se stvaranje uslova za zadovoljavanje određenih individualnih i zajedničkih potreba proglašuje za cilj društvene politike, uslovljen je razvojem i karakterom društveno-ekonomskog i političkog sistema, odnosno položajem pojedinaca i zajednica koje oni čine u materijalnim proizvodnim odnosima.

Poseban društveni interes, kao izraz uvažavanja objektivno pristeklog zahteva iz uslova života i rada, za društvenim ostvarenjem uslova zadovoljavanja naročitih potreba čoveka i društvene zajednice, potreba koje su i zasnovane na prihvatanju određenog sistema ljudskih vrednosti, elemenat su društvenog organizovanja života i rada. Ostvarivanje interesa, kroz delatnost pojedinaca, organizacija i zajednice, motiv je i razlog angažovanja i osnovni je čimilac celokupnog razvoja društva.

Utvrdivanje (Ustavom) osnovnih prava čoveka na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i drugih prava ovakvog karaktera, prvi je korak pravne institucionalizacije ostvarivanja izraženih društvenih interesa u navedenim i drugim oblastima društvenih delatnosti.

(2) Reč interes ima vrlo različita značenja. U rečnicima srpskohrvatskog, odnosno hrvatskosrpskog jezika, za ovu reč navode se sledeća značenja: pažnja, zanimanje, sklonost prema kome ili čemu, korist, probitak, biti kraj nečega, zanimanje za nešto, izgledna korist, kamata.

U klasičnom latinskom jeziku imenica ovakvog oblika ne postoji, sreće se samo glagol *interesum-interesse*, a znači *biti između*. Veliki Oksfordski rečnik engleskog jezika poznaje je-dnakost osnovnih značenja ove reči, kao na primer: odnos koji pruža prednost, stvar u kojoj smo angažovani, za koju smo zainteresovani, činjenica ili svojstvo da je nešto važno, itd. Zatim sledi još pet značenja glagola *to interest*, što ukazuje na razlikovanje između objekta interesa i psihološkog procesa zainteresovanosti, tj. motivisanosti.

U nemačkom jeziku *das Interesse* znači: angažovanost, želja za daljim znanjem, stvar za koju se zalažemo, do koje nam je stalo, kamata.

U prenesenom smislu ova reč ima više značenja: biti udaljen, razlikovati se, biti prisutan, biti važan za, pripadati, itd.

Pored nabrojanih i drugih različitih jezičkih značenja, reč interes se, na primer, u ekonomici definiše kao težnja prema višem dohotku i nižim cenama, u psihologiji se svodi na princip ugode i svesne orijentacije, u pravu se izražava kroz odgovarajuću normativnu konstrukciju, a u političkoj teoriji se interes definiše kao određeni zahtev građana prema vlasti. Jering je, na primer, razvio teoriju o pravu kao zaštićenom interesu.

Prema tome, ovaj pojam se svodi na određene radnje i postupke iz kojih nastupaju određeni odnosi koristi ili štete, tj. da je za nekoga nešto dobro, ugodno, potrebno, a na nivou zajednice da svima to koristi.

Pod pojmom interesa podrazumevaju se, znači, odnosi nastali aktivnošću pojedinca ili grupa u ispunjavanju određenih potreba, koje kao zahtevi za ostvarenjem nekog vrednog sadržaja, postaju ciljevi. Svaka zajednica, prema tome, predstavlja skup različitih potreba, koje, da bi bile interesi, moraju da se, kao ciljevi, na različiti način uobliče u svesti. Na taj način postoji objektivno data potreba čoveka ili zajednice i subjektivna ocena te potrebe. Kada ta objektivna potreba u svesti postane cilj, svrha delovanja, vrednost i slično, ona postaje interes. Taj emotivni odnos između onog što jeste i što bi se htelo, što se hoće, predstavlja okosnicu celokupnog daljeg različitog pristupa problemu interesa.

Tu se postavljaju različita pitanja. Pre svega, da li je ono što hoćemo, za čim težimo i što delamo, baš taj pravi interes, ili je on pogrešan, lažan i sl. Postavlja se pitanje ocene vrednosti interesa, tj. odnosa interesa i ideologije. Zatim, pitanje racionalnog kriterijuma ocenjivanja tog interesa, tj. šta je racionalnost interesa? Da li vlastita, u prvom redu materijalna korist, ili su drugi motivi u pitanju. Značajno pitanje je promenljivost interesa, tj. pod kojim uslovima, u kojem smeru, pod čijim uticajem itd. se menjaju interesi i koliko oni utiču na promene drugih interesa.

Posebna grupa pitanja odnosi se na pitanja zajedničkog ili grupnog interesa. Da li zajednički interes predstavlja zbir pojedinačnih interesa, da li je njihova srednja vrednost ili je, pak, posebna kategorija? Ako postoji zajednički interes, mora da postoji i zajednička, kolektivna svest, jer je svest element interesa. Kakva je to kolektivna svest i ko procenjuje tu svest, kako se ona izražava? Itd.

Različiti položaj pojedinca i grupe u sistemu društvene proizvodnje stvorio je različite interese. Zbog toga nastaju sukobi interesa i potrebe za rešavanjem tog sukoba. Različitost interesa, njihova protivrečnost i način njihovog usklađivanja predstavlja možda najvažnija pitanja svake zajednice. Ovde je moguće napraviti razne klasifikacije interesa po sadržini, veličini, stepenu i intenzitetu ispunjavanja itd. Vremenska dimenzija je takođe vrlo bitna, s obzirom na mogućnost trenutnog, trajnog ili dugoročnog odlaganja ispunjenja. Usaglašenost ili neusaglašenost interesa s datim mogućnostima javlja se kao sklad, odnosno nesklad želja, stvarnih potreba i objektivnih mogućnosti njegovog ispunjenja, te to takođe predstavlja značajno pitanje društvenog razmatranja i političkog delovanja.

Prema tome, objektivno dat različiti položaj pojedinaca, grupa i raznih oblika organizovanosti, uključujući u to i državu, uslovljavaju i objektivno različite interese i sukobe oko njih. Taj sukob različitih interesa, ta težnja kako će i u čiju korist biti rešavana konkretna pitanja društvenog života, čije će se potrebe, kako i kojim prioriteto ispunjavati, jeste pokretačka sila svih društveno-političkih akcija i motiv upravljanja društvom. Suština političkih procesa je, prema tome, u sukobu i u borbi interesa, i to klasnih interesa, na šta su Marks i Engels ukazivali u »Nemačkoj ideologiji«, postavljajući temelje marksističke političke nauke.

»Sve borbe unutar države, borba između demokratije, aristokratije i monarhije, borba za biračko pravo itd., itd., nisu ništa drugo do iluzorni oblici u kojima se vode stvarne međusobne borbe različitih klasa... Svaka klasa koja teži vlasti mora najpre da osvoji političku vlast da bi svoj interes predstavila kao opšti.«²

Prema tome, navedeni i drugi problemi vezani za pojam i suštinu interesa otvaraju i niz drugih pitanja i čine ovaj pojam vrlo kompleksnim, višeznačnim i značajnim.

(3) Cilj svakog zajedništva je ispunjavanje određenih potreba njegovih članova. Potreba predstavlja odnos delovanja čoveka u određenom smeru, tj. motiv potrebe je da se reši napestost između onog što jeste i što bi se htelo, ili, kako kaže Marks »potreba je razlog njenog zadovoljenja«. Te potrebe kao zahtevi pojedinca ili grupa za ostvarenje nekog posebnog značaja — vrednog sadržaja, vrlo su različite. Objektivno postojeći različiti sadržaji potreba — ono što jeste, subjektivnom ocenom (kvaliteta, veličine, intenziteta, itd.) postaju vrednosti, koje se svešću o neophodnosti ispunjenja — ono što se hoće i želi, preobražavaju u interes.

Videli smo već da različiti interesi proizlaze iz objektivno različitog položaja pojedinca i grupa u sistemu društvene proizvodnje i raspodele. Svaki pojedinac i grupa imaju svoje uže i šire, neposredne i posredne, konkretne i opšte, trenutne i trajne, stvarne i nestvarne interese. Interesi se, inače, mogu klasifikovati po različitim kriterijumima: po sadržaju se razvrstavaju na: ekonomske, klasne, socijalne, materijalne, političke, nacionalne, kulturne, verske itd., po nosiocima interesa na: pojedinačne ili lične, grupne, kolektivne, lokalne, društvene itd., po osnovnim ciljevima na: lične, zajedničke, opštedruštvene i posebne itd.

Prema tome, različiti interesi objektivno postoje u društvu. Objektivni interes predstavlja, znači, činjenično stanje, uslovljeno proizvodnim odnosima toga društva, a koje ostvaruje, odnosno zaštićuje, jednu društvenu prihvaćenu vrednost u korist

pojedinca ili grupe. Vrednosti, pak, predstavljaju različite sadržaje koje društvo ili pojedinac pozitivno ocenjuju, a koje se mogu klasifikovati po određenoj veličini, kvalitetu itd.

Pored objektivnog postoji i subjektivni interes, kao stanje pojedinca koji smatra da određena situacija, za koju misli da postoji, ostvaruje, odnosno zaštićuje, njegovu ličnu vrednost. Znači, objektivni i subjektivni interesi realno postoje u društvu, a razvoj ljudskog društva zavisi je od ispunjavanja tih interesa. Pri tome je prisutna stalna borba oko toga koji će interesi biti realizovani, tj. oko toga da određeni subjektivni interesi budu prihvaćeni za objektivne, odnosno interese društva, i da se na taj način ostvare određeni parcijalni interesi. Od stepena sukoba ovih interesa, načina rešavanja tog sukoba, odnosno različitog pristupa u prihvatanju određenih interesa kao društvenih interesa, zavisi stabilnost određenog društva i njegov napredak.

Taj sukob različitih društvenih i ličnih interesa, opštih i pojedinačnih, istorijski se različitim načinima i rešavao, počev od moralnih i običajnih normi, pravnih normi, tj. putem organizovane političke sile, do raznih drugih modela i tehnika upravljanja. Svaki od ovih načina rešavanja imao je i svoje ideološko objašnjenje koje je predstavljalo određene interese kao zajedničke i opšte, kao interes otadžbine, države, nacije, a u suštini su to bili interesi određene klase koja je na vlasti, ili želi da bude na vlasti kako bi onda, putem te vlasti, osigurala svoj klasni interes.

Ovakvu ulogu interesa za razvoj društva uočili su još antički filosofi. Platon³ je, na primer, govorio o tome da je narod svake države podeljen, u stvari, na dva naroda, na bogate i siromašne, između kojih se vode stalne nepomirljive borbe, a Aristotel⁴ da svaka država kao zajednica sledi »određeno dobro«. Kasnije, filosofi srednjeg veka, epohe renesanse, francuski filosofi materijalisti XVIII veka, pa do velikih mislilaca građanskog liberalizma i individualizma, francuskih socijalista-utopista i teoretičara kapitalističkog i socijalističkog društva XIX i XX veka, svi su oni razmišljali, raspravljali i pisali o suštini i značaju interesa, njihovoj različitosti i načinima rešavanja sukoba interesa. Augustin nagoveštava različitost interesa kada govori o državi koja je u samoj sebi pecepana sukobima, ratovima, borbama i žudnjom, dok Hobs i Spinoza ovaj nagoveštaj razvijaju u pravcu individualnog interesa i željom za opstanak. Ruso protivrečnost interesa razrešava teorijom društvenog ugovora, a za Hegela je interes izraz suprotnosti, u kojem privatni interes čoveka nalazi zadovoljenje u »radu za celinu«.

Osnovno pitanje, koje je možda najbolje formulisao Bentam »interes zajednice je, dakle, šta? — suma interesa pojedinih članova koji je sačinjavaju«, te kako se onda ti interesi najbolje usklađuju i ostvaruju, pitanje je na koje su mnogi dali različite odgovore kroz ideje i modele: harmonije, pokoravanja moralnim zakonima, ideje o prirodnoj saglasnosti ličnih i društvenih interesa, oličenja zajedničkih interesa u državi i sl., do savremenih odgovora u smislu jačanja moralnih i idejnih kohezivnih vrednosti, samointeresa, raznih integracionih i organizacionih teorija, elitističkih odgovora i raznih tehnicističkih, koalicionih ideja, ideja krugova, participacije, usaglašavanja, dogovaranja, ravnoteže, sistema informisanja i sl.⁶ To pitanje je i danas aktuelno, a ipak bez jedinstvenog i konačnog odgovora.

No, bez obzira na sve ove različite pristupe i shvatanja, zajednica, društvo, država, klasa itd. su samo mogući oblici kroz koje se ispoljavaju, razrešavaju i ostvaruju različite postojeće životne potrebe, koje postavljene kao cilj postaju interes. Interes je, prema tome, »politički izražena potreba«⁷ i stalno se menja, zavisno od promena potrebe, pri čemu se uvek između potrebe i interesa postavlja ideologija, koja postojećim, nepromenljivim potrebama nameće »krivi« interes, tj. koja potrebe ideologizira.

(4) Svaka organizacija faktom svog osnivanja, postojanja i funkcionisanja zadovoljava različite društvene interese. Da bi interese kao preobražena potreba bio društveni interes, nužno je da se izvrši ocenjivanje i društvena verifikacija različitih individualnih i zajedničkih potreba sa stanovišta njihovog kvaliteta, prioriteta, intenziteta, obima itd. Takvo ocenjivanje zasniva se na postojanju odgovarajuće kolektivne svesti datog društva o stvarnim potrebama koje treba zadovoljiti. Društveni interes tako nužno i objektivno postoji »najpre u stvarnosti kao međusobna zavisnost individua među kojima postoji podeljen rad«, a zatim i u svesti ljudi kao neophodnost zajedničkog življenja i određenih ciljeva. Ta zajednička svest o neophodnosti zajedničkog života manifestuje se ideologijom, koja kao sistem ciljeva, stavova, uverenja i ocena, izražava interes vladajuće klase.

Prema tome, društveni interes objektivno postoji kao nužnost i posledica međuzavisnosti ljudi u društvenoj podeli rada i zajednici života uopšte, a predstavlja stav društva izražen kroz vladajuću ideologiju o vrednosti zadovoljenja različitih individualnih i zajedničkih potreba. No, društvena podela rada istovremeno stvara i sve veću »protivrečnost između interesa svih individua koje međusobno saraduju«, te društveni interes nužno mora da uvažava i pomiri i sve takve protivrečne i različite pojedinačne i grupne interese.

Prema tome, društveni interes, bez obzira na to što o njemu odlučuje najmoćnija društvena grupa — klasa, koja svoj

interes proglašava za društveni, da bi stvarno bio društveni, a to znači u interesu svih pripadnika određenog društva i razvoja zajednice u celini, mora da bude često kompromis i ostalih grupa, najoptimalniji imenitelj svih interesa, njihov uzvišen i zajednički izraz. No, iako društveni interes proizilazi i zasniva se na pojedinačnim i grupnim interesima, on nije njihov prost zbir. U svakom društvu moraju postojati određeni zajednički ciljevi, pravci razvoja, osnovni principi, metode itd., što i čini tu zajednicu zajednicom, te se na taj način konstituše jedan zajednički, kohezioni društveni interes, kao »sintetizovan izraz htenja svih pripadnika društva«¹⁰.

Zbog toga je društveni interes, koji se često naziva i zajednički, opšti, opštedruštveni¹¹ i sl., višedimenzionalan i najsloženiji interes.

NAPOMENE:

¹ K. Marks — F. Engels, Sabrana dela, na ruskom, tom 46, sveska 1, strana 99. (Prema Najdanu Pašiću, »Klasa i politika«, »Rad«, Beograd 1979; strana 237).

² Marks i Engels: »Rani radovi«, izdanje »Naprijede«, Zagreb 1967, strana 375.

³ Platon: »Država«, BIGZ, Beograd 1971.

⁴ Aristotel: »Politika«, BIGZ, Beograd 1971.

⁵ Jeremija Bentam: »Uvod u principe morala i zakonodavstva«, citirano prema Najdanu Pašiću: »Interesi, institucije, ideologije«, izdanje Instituta za političke studije fakulteta političkih nauka, Beograd, strana 9.

⁶ Klaus Von Beyme: »Savremene političke teorije«, »Stvarnost«, Zagreb 1974, str. 218 — 225.

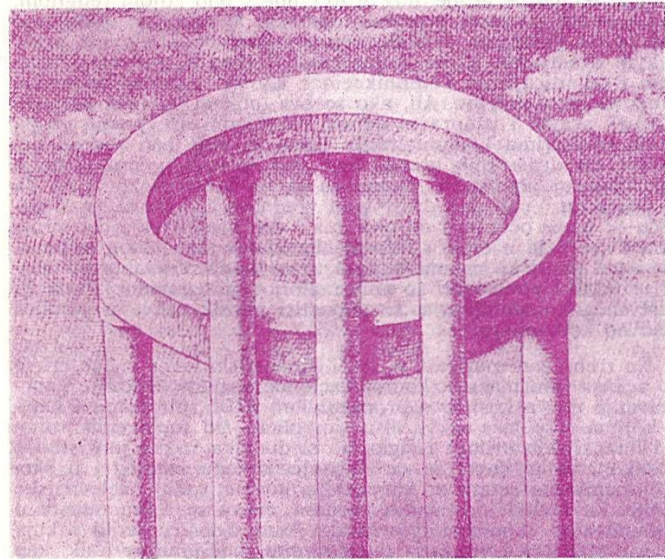
⁷ Zarko Puhovski: »Interes i zajednica«, Sveučilišna naklada — »Libere«, Zagreb 1975, strana 121.

⁸ Marks—Engels: »Nemačka ideologija — »Rani radovi«, »Naprijede«, Zagreb 1961.

⁹ Marks—Engels: »Nemačka ideologija — »Rani radovi«, »Naprijede«, Zagreb 1961.

¹⁰ Dragutin Miljković: »Savremenost« br. 4—5/79, Novi Sad.

¹¹ Inače, ovaj izraz se upotrebljava u uređivanju finansiranja Ustavom utvrđenih opštih društvenih potreba, kao što su: rad državnih organa, ostvarivanje prava i dužnosti u oblasti narodne odbrane, finansiranje sredstava javnog informisanja itd., a obezbeđuje se plaćanjem poreza, taksa i drugih dažbina.

sakralni subjekt društvenog komuniciranja

(Crkva u savremenim informaciono-komunikacionim sistemima)

miroljub radojković

Crkvene organizacije predstavljaju institucionalizovan izraz velikih društvenih grupa religioznih pripadnika savremenih društava. Mada je reč o političkim, socijalnim i religioznim institucijama s izuzetno dugim vekom postojanja, izučavanje uticaja crkve na proces i ishode društvenog komuniciranja nema dugu tradiciju, niti mnogo objavljenih radova. Teško je objasniti zašto se o delovanju velikih religioznih društvenih grupa i njihovih organizacija relativno ređe i malo govori i zna, i u svetu i kod nas. Bez obzira na prevlast laicističkog pogleda na svet, društveni život, ideološke procese, na odvajanje crkve od moderne države, svaka dublja politička analiza mora da vodi računa o efektima postojanja i »činodejstvovanja« religiozne populacije. Ovo tim pre kada se zna da religiozna svest i crkvene organizacije imaju vrlo opipljive uticaje na politički život i po-

litičke procese. Čak i pravna nauka smatra da vera spada u »povlašćene i opšte oblasti društvenog života«, kao što su to politika, nauka, umetnost itd., a u svakoj od ovih povlašćenih sfera postoji jači interes za ispoljavanje kroz tokove javnog i masovnog vida društvenog komuniciranja.

O snazi crkve kao komunikacionog agensa svedoči kolektivno pamćenje. U razvoju civilizacije bilo je perioda u kojima je ona, bez ikakve sumnje, bila pokretač i nadzornik društvenog komuniciranja, nadređen čak i državi. Ako se kao početak stvaranja informaciono-komunikacionih sistema u društvu uzima pojava prvog institucionalizovanog komunikacionog kanala — pojava prve sekundarne tehnike komuniciranja, kako bi rekao Sapir — pojava štampe, onda je upravo to i vreme u kojem je crkva bila suverenni činilac javnog komuniciranja. Treba li dokaza? Nije slučajno da se, konvencionalno, rođenje štampe vezuje za štampanje ne prvog zakonika, već prve biblije! Crkva je bila i ona institucija u čijem se okviru obavljalo prepisivačko umnožavanje i difuzija poruka (informacija) u najširem izboru: od dogmi do umetnosti. Crkva je, odmah zatim, bila i vlasnik i licencor prvih mehaničkih štamparija, a od njenog mišljenja, ili inkvizicije, praktično je zavisilo šta će se u srednjovekovnoj kulturnoj sredini štampati. Naravno, to nije rezultat samo posebne zainteresovanosti religioznih institucija da »carstvo zemaljsko« uredi putem pisane reči, već odraz mnogo dubljih korena pomoću kojih su one crple društvenu moć.

U razdoblju koje opisujemo vladala je ideološka konstrukcija o božanskom poreku suvereniteta svetovnih vladara, i u skladu s tim, crkva je polagala pravo jačeg partnera i u odnosu prema čitavoj svetovnoj državi. U idejnoj sferi, ona se zalagala za osvećivanje svega profanog, i opet se pojavljivala kao nadređeni arbitar. »... Apsolutno je očigledno da je u pretkapitalističkom istorijskom periodu, koji u širokim potezima razmatramo, postojao jedan vladajući državni ideološki aparat, crkva koja je koncentrisala ne samo religijske već i školske funkcije, kao i dobar deo funkcija informisanja i 'kulture'«. Mada su se istorijske okolnosti i odnosi snaga promenili i oslabili moć religioznih društvenih grupa i njihovih organizacija, sigurno je da crkva, bez obzira da li joj se to dozvoli, i dan—danas preuzima na sebe funkcije kulture, obrazovanja i informisanja.

Postoje, takođe, teorije po kojima je jedna bitna politička sloboda, sloboda štampe, rođena kroz dugotrajne borbe za slobodu vere.² Smatramo da ona nije tačna, ali da ni po ovom pitanju crkvi ne treba zaobići. Praktično, zbog opisane ideološke konstrukcije o božanskom poreku vlasti, jedna religija (katalicizam) je bila ključna politička institucija, a svaka borba protiv njenih kanona morala je postati politički čin. Otuda se moglo smatrati da je ukidanje crkvene cenzure osvajanje slobode štampe kao političke slobode, kao što je i prvo kritičko rezonovanje u javnosti o moralnim i religioznim problemima porodilo nov politički medij — političko javno mnjenje. Dakle, u oba slučaja zaista se polazilo od svetog, ali se stizalo u područje vrlo profanog — u područje političkog.

Konačno, moć crkve je zadugo uvrežila i jedan poseban, propovednički model komuniciranja, koji je bio i ostao prijemčljiv za svaku vrstu društvenog egalitarizma. Ova institucija ja šampion »retoričkog egalitarizma«, jer ostvarenje jednakosti predviđa tek izvan zbiljskog društvenog konteksta (pred bogom). Njena je propagandna efektivnost, iako temeljena samo na verovanju (ko veruje videće, ko veruje čuće...), zapazena i od strane ostalih agenasa u informaciono-komunikacionim sistemima. Zbog toga se i inicijatori savremenih propagandnih kampanja, sprovedenih, doduše, drukčijim sredstvima, počesto vraćaju na obrasce prepoznatljive odranije u crkvenoj propagandi: ritualan